

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

FORMATION AND IMPLEMENTATION OF CRIMINALISTIC METHODIC FOR INVESTIGATION OF CORRUPTION CRIMINAL OFFENSES

Шевчук В.М., д. ю. н., заслужений юрист України,
професор кафедри криміналістики

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню актуальних проблем формування та реалізації криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень в сучасних умовах війни. Проведено аналіз наукових підходів сучасного розуміння і побудови системи таких криміналістичних методик, окреслено перспективні напрямки подальших наукових досліджень цієї проблематики. Визначено та висвітлено роль і функціональне призначення структурних елементів комплексної криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, окреслено інноваційні підходи до формування та застосування ефективних методико-криміналістичних рекомендацій і практики їх реалізації. Важливим напрямком удосконалення методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень є виокремлення та дослідження типових слідчих ситуацій та слідчих версій таких кримінальних правопорушень. Особливе значення приділяється засобам криміналістичної профілактики у структурі методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень.

Обґрунтовується, що одним із найбільш перспективних напрямів забезпечення протидії кримінальним корупційним правопорушенням в сучасних реаліях війни набуває належне їх криміналістичне забезпечення, яке має комплексний характер та повинно охоплювати техніко-криміналістичний, тактико-організаційний і методико-криміналістичний напрями розробок. Зазначається, що ці та інші важливі завдання можуть бути вирішені комплексно і системно, зокрема, шляхом удосконалення антикорупційного законодавства та розроблення теоретико-методологічних основ і науково-практичних рекомендацій розслідування цієї категорії корупційних правопорушень. Вбачається, що одним із важливих завдань подальшого розвитку криміналістики є удосконалення існуючої системи окремих криміналістичних методик таких корупційних кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану та сучасних глобальних викликів. Вирішення таких завдань стане суттєвим кроком у підвищенні рівня науково-методичного забезпечення протидії корупційним кримінальним правопорушень, слугуватиме основою для оптимізації їх виявлення, розкриття, розслідування та профілактики в умовах війни. Акцентується увага на необхідності розроблення комплексної криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень.

Ключові слова: корупційні кримінальні правопорушення, криміналістична методика розслідування, корупційні злочини, воєнний стан, розслідування корупційних злочинів, оптимізація досудового розслідування.

The article is devoted to the study of topical problems of the formation and implementation of the criminalistic methodic of investigation corruption crimes in modern conditions of war. The analysis of scientific approaches of modern understanding and construction of a system of such criminalistic methodic is carried out, promising directions for further scientific research on this issue are identified. The role and functional purpose of the structural elements of a complex criminalistic methodic for investigating corruption criminal offenses are defined and highlighted, innovative approaches to the formation and application of effective methodological and criminalistic recommendations and the practice of their implementation are outlined. An important direction in improving the methodology for investigating corruptive criminal offenses is the identification and study of typical investigative situations and investigative versions of such criminal offenses. Particular importance is given to the means of criminalistic prevention in the structure of the methodic for investigating corruption criminal offenses.

It is substantiated that one of the most promising areas for ensuring counteraction to criminal corruption offenses in the modern realities of war is acquiring proper criminalistic support, which is complex in nature and should cover the technical-criminalistic, tactical-organizational and methodological-criminalistic areas of development. It is noted that these and other important tasks can be solved comprehensively and systematically, in particular by improving anti-corruption legislation and developing theoretical and methodological foundations and scientific and practical recommendations for investigating this category of corruption offenses. It is obvious that one of the important tasks for the further development of criminalistic science is to improve the existing system of individual criminalistic methodics of such corrupt criminal offenses under martial law and modern global challenges. The solution of such problems will be a significant step in raising the level of scientific and methodological support for combating corruption criminal offenses, and will serve as the basis for optimizing their detection, disclosure, investigation and prevention in war conditions. Attention is focused on the need to develop a comprehensive criminalistic methodic for investigating corruption crimes.

Key words: corruption criminal offenses, criminalistic methodic of investigation, corruption crimes, martial law, investigation of corruption crimes, optimization of pre-trial investigation.

Постановки проблеми. Широкомаштабна військова агресія РФ та запровадження воєнного стану в Україні суттєво вплинуло на усі сфери нашого життя, у тому числі й на систему кримінальної юстиції. У такій ситуації органи правопорядку та загалом уся наша правова система зіштовкнулася із безпрецедентними викликами, з новими реаліями сучасної дійсності в умовах війни. Головним завданням у таких умовах гостро постають проблеми необхідності забезпечення та зміцнення обороноздатності нашої держави, найшвидшої перемоги над російськими окупантами, активізація протидії злочинам проти основ національної безпеки, проведення контрдиверсійних заходів, забезпечення належної організації роботи з виявлення, збирання, фіксації та збереження доказів порушення норм міжнародного гуманітарного права з боку РФ під час війни проти України.

Крім цього, в умовах воєнного стану серед кримінальних проявів, які на сьогодні є особливо небезпечними та достатньо поширеними, є корупційні кримінальні правопорушення, які нині набувають організованого та латентного характеру, скоєння яких дискредитують діяльність органів державної влади й управління, підривають економіку та національну безпеку української держави [1; 3; 7]. Спостерігається, що такі корупційні кримінальні прояви у воєнних реаліях сьогодення мають високий рівень їх таємності і прихованості, зростає «професіоналізація» і «спеціалізація» цієї організованої злочинної діяльності, мають місце негативні наслідки в органах державного та військового управління, що негативно впливає на вирішення завдань забезпечення обороноздатності держави та досягнення перемоги над російським агресором.

Аналіз судово-слідчої практики, офіційної статистики свідчить про значну поширеність корупційних криміналь-

них правопорушень в Україні. Вбачається, що значний ріст та поширеність таких корупційних кримінальних проявів багато в чому зумовлюється сучасними соціально-економічними і політичними проблемами у суспільстві, недосконалістю вітчизняного антикорупційного законодавства, неналежною організацією судової системи і правоохоронних органів, наявністю певних складнощів під час розслідування таких кримінальних правопорушень [13, с. 118–122]. Це різновид злочинної діяльності набуває значного поширення у різних сферах життєдіяльності, як на побутовому рівні серед населення, так і серед посадовців різних рівней, а також серед політиків, олігархів, військових і т. д. Більше того, вони вчиняються у різних сферах суспільних відносин: фінансово-кредитній, банківській і бюджетній системах держави, паливно-енергетичному, агропромислового та оборонно-промислового її комплексах, сферах освіти, охорони здоров'я й довкілля, земельних, транспортних й інших галузях [6, с. 158].

При цьому важливо зауважити, що механізми вчинення корупційних кримінальних правопорушень досить різноманітні й постійно трансформуються та залежать від сфери, у якій вчиняється такі корупційні правопорушення. Останнім часом механізм вчинення таких кримінальних правопорушень зазнав суттєвих змін, пов'язаних зі змінами в житті суспільства [14, с. 274], із введенням воєнного стану в Україні та початком збройної агресії і веденням війни з боку РФ. Більше того, необхідно констатувати відсутність єдиної криміналістичної методики щодо розслідування корупційних кримінальних правопорушень, що обумовлює необхідність розроблення ефективних криміналістичних рекомендацій щодо їх виявлення, розкриття та розслідування, а також потребу у формуванні певної системи окремих криміналістичних методик цієї категорії кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем криміналістичної методики здійснили відомі вчені-криміналісти, які звертались до розроблення та дослідження окремих теоретико-методологічних проблем криміналістичної методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень: В. П. Бахін, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, В. О. Коновалова, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, М. В. Салтєвський, Р. Л. Степанюк, В. В. Тіщенко, Ю. В. Чорноус, В. Ю. Шепітько, Б. В. Щур та ін. Приділялася й певна увага безпосередньо дослідженню криміналістичних проблем розслідування корупційних кримінальних правопорушень (Г. К. Авдєєва [6], Б. А. Бурбело [2], Є. Є. Демидова [28], К. В. Латиш [28], В. А. Журавель [4; 6; 24], О. В. Резнікова [6], С. С. Чернявський [17], В. Ю. Шепітько [24] та ін.). Разом із тим, проблематика формування та реалізації криміналістичної методики розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень, визначення, розгляд їх системи і структури, ролі та функціонального призначення у протидії злочинності в сучасних умовах воєнного стану на сьогодні залишаються недостатньо висвітленими і потребують наукового обґрунтування.

Актуальність теми дослідження визначається необхідністю проведення аналізу сучасних тенденцій та наукових підходів сучасного криміналістичного розуміння поняття корупційних кримінальних правопорушень із врахуванням традиційних та інноваційних підходів у криміналістиці. При цьому одним із найбільш важливих завдань подальшого розвитку сучасної криміналістики є удосконалення існуючої системи окремих криміналістичних методик таких корупційних кримінальних правопорушень з огляду на появу нових способів вчинення та механізмів такого різновиду корупційної злочинної діяльності, розвиток та сучасний стан окремих інноваційних напрямків криміналістики і зокрема в галузі криміналістичної методики. Крім цього, значна кіль-

кість означених питань нині залишаються дискусійними і нерозробленими, а науковці з цього приводу висловлюють часом діаметрально протилежні погляди. Вказані обставини дозволяють віднести проблематику, що розглядається, до актуальної, необхідної та перспективної, яка потребує подальших наукових пошуків.

Мета статті – проаналізувати та дослідити окремі дискусійні проблеми формування та реалізації криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, визначити традиційні та інноваційні підходи до їх розуміння і формування системи таких криміналістичних методик, окреслити перспективні напрямки подальших наукових досліджень цієї проблематики. Сучасний стан розвитку криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень обумовлює потребу в дослідженні й висвітленні ролі та функціонального призначення структурних елементів такої методики, новітніх підходів, формування і застосування ефективних методико-криміналістичних рекомендацій, їх інноваційного характеру. Означена проблематика спрямована на удосконалення і подальший розвиток теоретико-методологічних засад методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень та належить до найбільш важливих напрямів криміналістичної доктрини.

Виклад основного матеріалу. Розроблення концептуальних підходів до формування, удосконалення та реалізації будь-якої окремої криміналістичної методики, у тому числі й розслідування корупційних кримінальних правопорушень, сьогодні є одним із найбільш важливих завдань та перспективним напрямком наукових досліджень у криміналістиці. У зв'язку із цим, аналізуючи проблеми дослідження криміналістичної методики, В. Ю. Шепітько слушно акцентує увагу на їх значимості в реаліях сьогодення, необхідність підвищення їх практичного спрямування, адже побудова теоретико-практичної конструкції криміналістичної методики передбачає виявлення кореляційних залежностей між елементами криміналістичної характеристики завдяки узагальненню значного масиву кримінальних проваджень (справ), встановленню ефективності проведення окремих слідчих (розшукових) дій та їх оптимального поєднання і послідовності у вигляді тактичних операцій, визначення певної стадійності (етапності) досудового розслідування не обмежене лише початком (початковим етапом) розслідування. Формування окремих криміналістичних методик має бути розраховано на конкретного адресата – слідчого (сторону кримінального провадження). Тому від описового підходу до окремих криміналістичних методик необхідно переходити до певної стандартизації та уніфікації [23, с. 92]. Типізація окремих криміналістичних методик за кримінально-правовими та криміналістичними класифікаційними критеріями дозволяє одразу визначити загальне призначення та ступінь конкретизації методичних рекомендацій, що містить криміналістична методика певного класифікаційного рівня та типу.

Виходячи із класифікації окремих криміналістичних методик, запропонованої В. А. Журавлем [4, с. 92], вважаємо за можливе віднести методику розслідування корупційних кримінальних правопорушень до *комплексних криміналістичних методик*, зміст та структуру якої складають здійснювані злочинцем у різних формах кримінально карані дії, передбачені відповідними статтями Особливої частини КК України, зокрема перелік корупційних правопорушень, за вчинення яких передбачено кримінальну відповідальність, міститься у примітці до ст. 45 КК України, відповідно до якої корупційними злочинами, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, згідно з цим Кодексом вважаються злочини, передбачені КК України [9], а також комплексного рівня методико-криміналістичні рекомендації щодо організації та планування

ефективного виявлення, розслідування та попередження таких правопорушень.

При цьому такий класифікаційний рівень криміналістичної методики є найбільш усталеним, за яким традиційно формується система окремих криміналістичних методик розслідування, яка базується на кримінально-правовій та криміналістичній класифікації досліджуваних кримінальних правопорушень і дозволяє розробити рекомендації найбільш наближені до потреб практики та сформулювати чіткий алгоритм дій слідчого у тих чи інших слідчих ситуаціях. Як зазначає В. А. Журавель, комплексні криміналістичні методики розслідування кримінальних правопорушень, у яких відображені рекомендації з розслідування комплексів взаємопов'язаних злочинних дій, об'єднаних на підставі одночасного врахування кримінально-правових й криміналістичних критеріїв класифікації таких кримінальних правопорушень. Спільність цих злочинних проявів обумовлена тим, що на практиці вони вчиняються в реальних та ідеальних сукупностях. При цьому вони охоплюються єдиним умислом організаторів, підбурювачів, пособників і виконавців, спільною метою й мотивами, загальним механізмом реалізації злочинного задуму тощо. Ідеться про єдиний ланцюг злочинної поведінки, зокрема, про так звану технологію злочинного збагачення, наприклад, коли розслідування предикатного (основного) злочину поєднано з розслідуванням спорідненої з ним легалізації, яка в даному випадку є останньою ланкою в такого роду злочинній діяльності. Розслідування подібних комплексів злочинних дій зумовлює специфіку висунення й перевірки слідчих версій, здійснення планування, тактику провадження окремих слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, особливості проведення тактичних операцій та ін. [4, с. 92–94].

Вбачається, що корупційні кримінальні правопорушення набувають комплексного характеру, утворюючи певного роду системи шляхом скоєння декілька кримінальних правопорушень у сукупності. Тому слідчому (прокурору) під час розслідування таких злочинних проявів доводиться звертатися до різних видових групових і позавидових методик розслідування, що збільшує обсяг роботи і потребує додаткових знань та можливості застосування комплексних методико-криміналістичних рекомендацій щодо виявлення ознак таких злочинів та програм дій слідчого в типових слідчих ситуаціях по їх вирішенню. Однак оскільки корупційні кримінальні правопорушення дуже багатогранні, віднести комплексну методику щодо розслідування цих кримінальних правопорушень лише до однієї категорії методик неможливо. Комплексна методика розслідування корупційних кримінальних правопорушень, на наш погляд, належить до позавидових, оскільки в основу такої комплексної методики покладено саме сферу, в якій вчиняються протиправні дії та склад того чи іншого кримінального правопорушення із врахуванням і криміналістичних ознак та критеріїв їх поділу і класифікації.

Отже, сьогодні основою для формування комплексної криміналістичної методики корупційних кримінальних правопорушень є окремі методики розслідування таких правопорушень (перелік яких визначено у примітці ст. 45 КК України), які необхідно розробляти та застосовувати на практиці. Вбачається, що запропонований перелік корупційних правопорушень, з одного боку, не охоплює всіх кримінальних правопорушень, які належать до корупційних, а з іншого – містить окремі кримінальні правопорушення, які не слід відносити до корупційних. Як зазначається у спеціальній літературі, очевидно, що це не весь перелік зловживань, вчинення яких пов'язано з корупцією, адже технології злочинної діяльності містять у своєму складі не лише вказані вище злочини, але й низку інших. Наприклад, деякі інші кримінальні правопорушення проти власності, у сфері господарської діяльності, проти авторитету органів державної влади, органів

місцевого самоврядування та об'єднань громадян, проти правосуддя тощо. Тому при дослідженні вказаних кримінальних правопорушень доцільно говорити не лише про корупційні злочини (правопорушення), а й низку інших злочинів (кримінальних правопорушень) корупційної спрямованості, які задіяні в технологіях злочинного збагачення [14, с. 277]. Звичайно, що така ситуація не сприяє ефективному виявленню та розслідуванню у такому розумінні корупційних кримінальних правопорушень, що потребує негайного вирішення.

Крім цього, вивчення та аналіз практики розслідування таких корупційних кримінальних правопорушень свідчить про те, що слідчі органи та оперативні підрозділи стикаються з серйозними труднощами при розкритті та розслідуванні цієї категорії кримінальних правопорушень, а особливо у сучасних умовах воєнної агресії РФ. Головним чином вони пов'язані із специфікою способів вчинення таких кримінальних правопорушень, наявних слідів та їх наслідків, особливості характеристики механізму їх реалізації, недостатністю застосування науково-технічних, тактичних засобів та можливостей використання спеціальних знань [7; 11; 13; 20; 24; 28; 29]. Ускладненою вбачається також процедура проведення досудового розслідування та судового розгляду, процесу збирання доказової та орієнтуючої інформації в умовах воєнного стану. Саме тому виявлення та розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень в таких умовах становить особливу складність, що обумовлює необхідність та актуальність цього напрямку дослідження.

Вбачається, що виявлення, розкриття та розслідування корупційних кримінальних правопорушень мають свої особливості і специфіку. Як зазначають практичні працівники, під час розслідування таких кримінальних правопорушень вони стикаються із складнощами, що пов'язані із: відсутністю окремої криміналістичної методики; недостатністю інформаційно-довідкових даних; відсутністю належної взаємодії між слідчими і оперативними працівниками; недостатністю літературних джерел; складнощами проведення експертних досліджень та застосуванні спеціальних; наявністю протидії з боку зацікавлених осіб; низьким матеріально-технічним забезпеченням та інше.

Для розроблення концептуальних основ формування окремої криміналістичної методики розглядуваних кримінальних правопорушень вагомого значення набуває з'ясування її структури. У зв'язку із цим варто зауважити, що сьогодні у криміналістиці немає однотайності розуміння типової структури окремих криміналістичних методик, що звичайно не сприяє підвищенню ефективності розслідування окремих видів та груп кримінальних правопорушень. У науковій літературі представлені різні підходи до структури криміналістичної методики [8, с. 33–34; 12, с. 122–125; 15, с. 143–147; 16, с. 39; 21, с. 363 та ін.]. Одні науковці пропонують лаконічну структуру, включаючи лише основні елементи, а інколи певні блоки таких елементів, а інші обґрунтовують потребу у використанні більш деталізованих структур.

На наш погляд, аналіз спеціальної літератури та сучасної практики дають можливість запропонувати таку структуру окремої криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень: 1) криміналістична характеристика кримінального правопорушення; 2) обставини, що підлягають з'ясуванню; 3) особливості виявлення ознак кримінального правопорушення та початку кримінального провадження; 4) типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування і програма дій слідчого щодо їх вирішення; 5) типові слідчі ситуації наступного етапу розслідування і програма дій слідчого щодо їх вирішення; 6) організація та планування розслідування; 7) взаємодія слідчого із іншими суб'єктами кримінального провадження; 8) особливості тактики провадження окремих слідчих (розшукових) дій, негласних

слідчих (розшукових) дій та забезпечувальних заходів; 9) засоби криміналістичної профілактики при розслідуванні таких кримінальних правопорушень.

Одним із найбільш перспективних напрямів забезпечення протидії кримінальним корупційним правопорушенням, на наш погляд, сьогодні набуває належне криміналістичне забезпечення боротьби із такими корупційними правопорушеннями, яке має комплексний характер та охоплює техніко-криміналістичний, тактико-організаційний і методико-криміналістичний напрями пошуків. Вбачається, що ці та інші важливі завдання можуть бути вирішені комплексно і системно, зокрема, шляхом удосконалення антикорупційного законодавства та розроблення теоретико-методологічних основ і науково-практичних рекомендацій розслідування таким корупційним правопорушенням [27; 29; 30].

Серед напрямів криміналістичного забезпечення боротьби із корупційними кримінальними правопорушеннями найбільш дієвим є формування та удосконалення криміналістичної методики розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень, що потребує побудову і впровадження: а) комплексної криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень (корупційних кримінальних правопорушень і злочинів, пов'язаних з корупцією); б) ієрархічної системи ускладнених (родових, міжродових) і простих (видових, підвидових) методик розслідування [24, с. 92–93]. Усе це свідчить про важливість, своєчасність та необхідність наукового обґрунтування й розроблення криміналістичних рекомендацій протидії корупційним кримінальним правопорушенням і забезпечення подальшого їх впровадження у практичну діяльність має суттєво підвищити якості та ефективності процесу виявлення, розслідування і профілактики таких корупційних кримінальних правопорушень.

У цьому контексті першочерговим завданням, на наш погляд, постає нагальна потреба в уточненні та уніфікації поняття корупційних кримінальних правопорушень і створення науково обґрунтованої кримінально-правової класифікації таких кримінальних правопорушень (корупційних і кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією). Вбачається, що вирішення означених проблем дало б можливість внести необхідні зміни у чинне кримінальне законодавство України, а також дало б змогу сформулювати криміналістичне розуміння кримінальних правопорушень корупційної спрямованості та відповідно побудувати криміналістичну класифікацію розглядуваних проявів злочинів. У зв'язку із цим, правильно зазначається у літературі, це дозволить покращити якість антикорупційного законодавства в цілому, сформулювати не лише чітку систему таких злочинів, а й однозначно вирішити питання про їх підслідність, а також підвищити ефективність та якість досудового розслідування та судового розгляду таких корупційних кримінальних правопорушень. Такий розподіл слугуватиме плідним фундаментом для побудови криміналістичної класифікації вказаних корупційних правопорушень, розробка якої важлива з огляду на вирішення проблеми формування теоретичних основ і науково-практичних рекомендацій, присвячених криміналістичному забезпеченню розслідування корупційних кримінальних правопорушень та побудови системи відповідних криміналістичних методик [2, с. 171].

Вивчення та узагальнення практики показує, що на сьогодні більшість теоретичних і практичних аспектів розслідування таких кримінальних правопорушень залишаються недослідженими, зокрема такі, як криміналістична характеристика і кореляційні взаємозв'язки між її елементами, особливості виявлення ознак кримінальних правопорушень корупційної спрямованості, криміналістичні та організаційно-тактичні проблеми початку кримінального провадження, типові слідчі ситуації й алгоритми їх вирішення, організація і планування роз-

слідування, тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, проблеми розробки та застосування тактичних операцій. Тому розроблення основ комплексної криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень в у сучасних умовах є актуальними і необхідними.

Для формування криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень важливого значення набуває криміналістична характеристика таких кримінальних правопорушень [10, с. 237–243]. У практичному аспекті криміналістична характеристика корупційних кримінальних правопорушень сприяє правильному вибору слідчим (детективом, прокурором) найбільш оптимальних напрямків розслідування як в цілому, так і на окремих його етапах, тобто розглядається як своєрідний орієнтир, на який потрібно рівнятися під час вирішення конкретних завдань, висування слідчих версій [19, с. 156]. Відтак, криміналістична характеристика корупційних кримінальних правопорушень виступає інформаційною основою побудови і формування оптимальної криміналістичної методики розслідування цього виду кримінальних правопорушень. В свою чергу криміналістична характеристика корупційних кримінальних правопорушень як системне утворення передбачає обов'язкове встановлення відносин між її елементами, які існують не ізольовано, а у нерозривному взаємозв'язку, тобто залежать один від одного і є основою для формування типових слідчих ситуацій та слідчих версій.

Одним із напрямків удосконалення методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень, на наш погляд, виступає виокремлення та дослідження типових слідчих ситуацій та слідчих версій таких кримінальних правопорушень [2, с. 236]. На нашу думку, найбільш оптимальними інформаційними джерелами типізації слідчих ситуацій розглядуваного кримінального правопорушення є джерело відомостей про факт вчинення таких кримінальних правопорушень, спосіб вчинення кримінального правопорушення та наявність або відсутність відомостей про особу злочинця. Слідчі ситуації, що виникають на початку розслідування корупційних кримінальних правопорушень, можна вирізнити такі: 1) факт корупційного кримінального правопорушення виявлено, підозрюваного затримано з речовими доказами «на гарячому» або незабаром після його вчинення; 2) факт такого кримінального правопорушення виявлено, але конкретна особа, запідозрена у його вчиненні, не затримана, вона переховується від слідства. Успішне вирішення таких слідчих ситуацій передбачає проведення оптимального комплексу слідчих розшукових та негласних слідчих розшукових дій, тактичних комбінацій та операцій.

Окремого дослідження потребує розробка слідчих версій при розслідуванні таких кримінальних правопорушень. При цьому слід враховувати, що висуваються та перевіряються слідчі версії про: способи, місця вчинення кримінальних правопорушень; осіб, які вчинили це кримінальне правопорушення; місця отримання грошових коштів або інших незаконних вигод тощо. При розслідуванні таких кримінальних правопорушень слідчі версії можуть висуватися: про способи, механізми і систему отримання незаконних вигод, спосіб їх передачі та ін.; про особу яка їх передавала або отримувала, посередників та ін.; про зв'язки передавача та отримувача незаконних вигод та ін.; про умови, що сприяли вчиненню такого кримінального правопорушення та ін. Висуваються та перевіряються й інші слідчі версії.

Для перевірки слідчих версій та вирішення слідчих ситуацій, що виникають на кожному із етапів розслідування (початковому, наступному, заключному) планується та проводиться оптимальний комплекс слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, тактичних комбінацій та операцій. Тому актуальними є дослідження

проблем типових слідчих ситуацій й алгоритмів їх вирішення, організації та планування розслідування, тактики проведення окремих процесуальних і непроцесуальних дій і заходів, а також розробки та застосування тактико-криміналістичних комплексів [22, с. 332–350].

Особливого значущості серед актуальних напрямів формування та удосконалення методики розслідування набувають проблеми розробки й дослідження питань криміналістичної профілактики даної категорії корупційних кримінальних правопорушень. Очевидно, що методика розслідування відбиває процес боротьби із такими корупційними кримінальними правопорушеннями як єдність розкриття, розслідування і спеціально спрямованого попередження цієї категорії корупційних кримінальних правопорушень [29, с. 307–312].

Криміналістичний аспект профілактики корупційних кримінальних правопорушень має свої особливості, які випливають із предмета науки криміналістики щодо слідоутворення, специфічних слідів, які відбивають ознаки обстановки, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення. При цьому варто враховувати, що криміналістичні засоби й методи профілактики корупційних кримінальних правопорушень можуть бути поділені на: 1) засоби і методи безпосереднього встановлення причин та умов, що сприяють вчиненню та приховуванню таких кримінальних правопорушень; 2) засоби і методи одержання органом розслідування або судом опосередкованої інформації про ці причини та умови; 3) засоби та методи експертного встановлення цих даних.

Криміналістичні дослідження проблеми криміналістичної профілактики корупційних кримінальних правопорушень, на наш погляд, повинні базуватися на наукових положеннях не тільки криміналістики й теорії криміналістичної профілактики, а й інших галузей знань, передусім кримінології, кримінального права, кримінального процесу, кримінального права, а також на пізнанні економічних, соціальних, технічних, технологічних, організаційних та інших аспектах профілактики. Слід враховувати показники стану, структури й динаміки корупційних кримінальних правопорушень, окремих її різновидів, причини й умови, що сприяють корупційній діяльності окремих осіб, і т. д.

Виявлення причин та умов, які сприяють вчиненню корупційних кримінальних правопорушень, – складова частина загального процесу розслідування певного кримінального правопорушення. Для виявлення обставин, що сприяли вчиненню корупційних кримінальних правопорушень, не потрібно проведення яких-небудь спеціальних для цієї мети слідчих (розшукових) дій. Тому обставини, які сприяли вчиненню корупційних кримінальних правопорушень, встановлюються в ході проведення окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. При цьому особливого значення набуває огляд місця події, допити підозрюваних, свідків, обшук, проведення судових експертиз. Дані про такі обставини можуть бути отримані

при проведенні будь-якої слідчої (розшукової) дії, спрямованої на збирання, дослідження й перевірку доказів у кримінальному провадженні.

Враховуючи важливість і значущість встановлення обставин, у структурі процесу розслідування корупційних кримінальних правопорушень, що сприяли їх вчиненню, цілком обгрунтовано є пропозиція вирішення таких завдань шляхом провадження не окремих розрізаних слідчих (розшукових) дій, а за допомогою проведення тактичної операції «Профілактика». На наш погляд, виокремлення такої тактичної операції профілактичної спрямованості та її проведення при розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень сприяють досягненню всіх цілей профілактичної діяльності слідчого (прокурора), слугують удосконаленню методики розслідування розглядуваних кримінальних правопорушень [20, с. 155–159]. Усе це свідчить про важливість, та своєчасність наукового обгрунтування й розроблення криміналістичних рекомендацій виявлення, розкриття та розслідування корупційних кримінальних правопорушень і забезпечення подальшого їх впровадження у практику.

Висновок. Виходячи із вищевикладеного, можемо підсумувати, що у сучасних умовах воєнного стану та необхідності активізації протидії злочинності актуальною та невідкладною постала проблема надійного криміналістичного забезпечення, розроблення й запровадження ефективного механізму протидії корупційних кримінальних правопорушень. Вбачається, що створення такого механізму передбачає запровадження ефективної системи протидії цим кримінальним проявам, реформування кримінального і кримінального процесуального законодавства, вжиття невідкладних заходів, спрямованих на вдосконалення слідчої та судової практики, що ґрунтуються на новітніх досягненнях науки й техніки. Тому з метою належного криміналістичного забезпечення виявлення, розслідування та профілактики розглядуваних кримінальних правопорушень вбачається доцільним розроблення та формування комплексної криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень.

Крім цього, криміналістична профілактика кримінальних правопорушень є одним із найбільш пріоритетних напрямів наукових досліджень у криміналістиці, які потребують подальшого розвитку теоретико-методологічних засад вчення про криміналістичну профілактику кримінальних правопорушень, а також розробки й дослідження криміналістичної профілактики окремих видів кримінальних правопорушень, у тому числі й корупційних кримінальних правопорушень, що стане суттєвим кроком у підвищенні рівня науково-методичного забезпечення їх протидії, слугуватиме основою для оптимізації виявлення, розкриття, розслідування та профілактики досліджуваних корупційних кримінальних правопорушень. Наведені обставини визначають нагальну потребу в активізації подальших досліджень проблематики формування та реалізації криміналістичної методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень в сучасних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період : монографія. К. : Ін Юре, 2014. 564 с.
2. Бурбело Б. А. Основи методики розслідування злочинів, пов'язаних із корупцією. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. 2 (70). С. 233–239.
3. Вознюк А. А. Корупційні кримінальні правопорушення: концептуальні проблеми в контексті реформування кримінального законодавства України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. Вип. 20 (2). С. 21–32.
4. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія. Харків : Вид. агенція «Апостіль», 2012. 304 с.
5. Журавель В. А. Окремі методики в системі криміналістичних знань. *Науковий вісник Львівської комерційної академії*. Серія Юридична. 2015. Вип. 1. С. 187–200, 196–197.
6. Журавель В. А., Резнікова О. В. Криміналістичне розуміння злочинів корупційної спрямованості. *Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції* : монографія / кол. авт. В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г. К. Авдеева та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2017. С. 157–171.
7. Кимлик Н. В. Розслідування корупційних правопорушень в кримінальному процесу України : монографія / Н. В. Кимлик, Р. В. Кимлик, Н. А. Жерж. Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2014. 226 с.
8. Коновалова В. О., Мишков Я. Є. Інновації в методиці розслідування злочинів. *Право та інновації*. 2016. № 2. С. 34–40.

9. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (Дата звернення: 25.06.2022).
10. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчикова В. Є. Криміналістична характеристика в методиці розслідування окремих категорій злочинів. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2017. С. 237–243.
11. Особливості розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою : метод. рек. / [Чернявський С. С., Вакулєнко О. Ф., Толочко О. М. та ін.]. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. 92 с.
12. Пчеліна О. В. Структура методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. № 10-2. 2014. С. 122–125.
13. Пунда О. О. Особливості початкового етапу розслідування кримінальних проваджень за фактами прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. ПРАВО. 2014. Вип. 24. Т. 4. С. 118–122.
14. Савчук Т. І. Особливості механізму вчинення корупційних злочинів. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2017. № 3 (79). С. 274–279.
15. Степанюк Р. Л. Структура окремих криміналістичних методик розслідування злочинів. *Право і безпека*. 2011. № 4 (41). С. 143–147.
16. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с.
17. Чернявський С. С., Вознюк А. А. Зарубіжний досвід правової протидії незаконному збагаченню. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 17 (1). С. 79–89.
18. Черноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 492 с.
19. Шевчук В. М. Криміналістика: традиції, новації, перспективи : добірка наукових праць. Харків : Право, 2020. 1280 с.
20. Шевчук В. М. Проблеми формування та реалізації криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень корупційної спрямованості. *Запобігання корупції у приватному секторі* : матеріали наук.-практ. «круглого столу» (Харків, 1 липня 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 155–159.
21. Шевчук В. М. Сучасні наукові концепції формування типової структури окремої криміналістичної методики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 359–365.
22. Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації : монографія. Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2013. 440 с.
23. Шепітько В. Ю. Проблеми типізації окремих криміналістичних методик. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»* : зб. наук. пр. 2017. Т. XIX. С. 445–451, 447.
24. Шепітько В. Ю., Журавель В. А. Розслідування злочинів корупційної спрямованості : наук.-практ. посібник. Х. : Харків юридичний, 2013. 220 с.
25. Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : монографія. Харків : Харків юридичний, 2010. 319 с.
26. Ackermann V. R., Kurapka V. E., Malewski H., Shepitko V. Schaffung eines einheitlichen europaisehen Kriniinalistischen Raumes: Die Tatigkeit offentlicher Organisationen zur Starkung der internationalen Beziehungen. *Kriminalistik*. 2020. Vol. 2020, Iss. 6. P. 355–363.
27. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Prospective directions of research of innovations of separate criminalistic methodics. *Scientific practice: modern and classical research methods : scientific papers «ΛΟΓΟΣ»* (Vol. 1), February 26, 2021. Boston-Vinnytsia : European Scientific Platform, 2021. Pp. 81–85.
28. Latysh K. V., Demidova Y. E. Corruption offenses in medications circulation : investigation problems. *Wiadomosci lekarskie* (Warsaw, Poland: 1960), 2021, 74 (11 cz 2). Pp. 2896–2900.
29. Shevchuk V. The role of criminalistic prevention in the formation of methodics of investigation of criminal offenses of corruption. *Промудія злочинності і корупції: міжнародні стандарти та досвід України* : збірник тез міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 вересня 2021 р.) V Харківський міжн. юрид. форум. Харків : Юрайт, 2021. С. 307–312.
30. Shepitko V. Introduction to Criminalistics. Kharkiv : Apostille Publishing House LLC, 2021. 168 p.